

УДК 340.131.5:342.565.2

DOI: 10.31359/1993-0941-2018-35-120

---

**І. С. Щебетун**, кандидат юридичних наук,  
доцент Донецького національного універси-  
тету імені Василя Стуса;

**В. С. Пирогов**, студент 4-го курсу юридичного  
факультету СО «Бакалавр» Донецького на-  
ціонального університету імені Василя Стуса

## **Процесуальні критерії (умови) прийнятності конституційної скарги в Україні та деяких зарубіжних країнах (Республіка Польща, ФРН): порівняльно-правове дослідження**

---

*Розкрито особливості процесуальних критеріїв (умов) прийнятності конституційних скарг в Україні, Республіці Польща та Федеративній Республіці Німеччина з точки зору таких вимог: 1) визначення суб'єкта звернення (кола суб'єктів); 2) встановлення граничного строку, протягом якого особа може звернутися до Суду із конституційною скаргою; 3) наявність остаточного судового рішення у справі заявника; 4) вичерпання заявником усіх інших національних засобів юридичного захисту.*

**Ключові слова:** конституційна скарга, процесуальні критерії (умови) прийнятності, Конституція України, Конституційний Суд України, ін-

*дивідуальний доступ до конституційного правосуддя, Конституція Республіки Польща, Конституційний Трибунал Республіки Польща, конституційна юстиція, Основний закон ФРН, Федеральний Конституційний суд ФРН.*

Вагому роль у забезпеченні прав людини в демократичних країнах відіграють органи конституційної юстиції, ефективність функціонування яких залежить від тих юридичних інструментів, які може використовувати особа для захисту своїх прав і свобод. Чільне місце серед гарантій конституційно-правового захисту в країнах сталої демократії відведено для інституту конституційної скарги.

Слід зазначити, що донедавна таким інструментом громадяни України скористатися не могли, лише Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 р. було розширено на національному рівні перелік юридичних засобів захисту прав особи в спосіб надання громадянам прямого доступу до конституційного правосуддя через впровадження інституту індивідуальної конституційної скарги. У зв'язку з цим актуальним є питання визначення характерних рис національної моделі цього інституту, а також проведення порівняльного аналізу функціонування цього правового феномену в Україні та окремих зарубіжних країнах з метою вдосконалення його вітчизняної моделі.

Вагомий внесок у розвиток досліджень у сфері функціонування інституту конституційної скарги зробили такі вітчизняні вчені як Ю. Барабаш, М. Гультай, П. Євграфов, В. Кампо, М. Козюбра, А. Крусян, В. Лемак, О. Петришин, В. Погорілко, А. Портнов, М. Савенко, М. Савчин, А. Селіванов, О. Скрипнюк, І. Сліденко, О. Совгиря, В. Шаповал, С. Шевчук та ін. Розробленню проблематики захисту прав особи засобами конституційного правосуддя присвятили свої праці польські дослідники в галузі конституційного права: Б. Банашак, А. Вашкевич, Л. Гарлицький, А. Доманська, М. Гранат, М. Саф'ян. Актуальні питання правового регулювання конституційної скарги як правового феномену в конституційній демократії були

предметом вивчення відомих німецьких конституціоналістів: К. Барлі, С. Вальтер, К. Грасхоф, П. Кірххоф, Д.-П. Коммерс, Дж. Лімбах, О. Люхтерхандт, Т. Маунц, Х. Маурер, Р.-А. Міллер, К. Хессе та ін. Водночас недостатньо дослідженими є питання, пов'язані із особливостями правового регулювання цього інституту в Україні, а також їх відповідністю європейським традиціям конституціоналізму з огляду на рух України в напрямі євроінтеграції й демократизації суспільних інститутів. Крім того, існує потреба в проведенні комплексного дослідження проблематики функціонування цього інституту як в Україні, так і в зарубіжних державах з огляду на важливість удосконалення його правового регулювання, а також пошуку оптимальної національної моделі.

Мета статті — визначення та узагальнення особливостей функціонування інституту конституційної скарги в Україні та зарубіжних державах, можливостей вдосконалення його правового регулювання і пошуку оптимальної національної моделі.

Системний і комплексний аналіз правових норм вітчизняного, польського та німецького законодавства в сфері функціонування інституту конституційної скарги [1; 2; 3; 5; 6; 10] надає можливості дійти висновку про те, що в цих державах встановлено такі процесуальні вимоги до її прийнятності: 1) визначення суб'єкта звернення (кола суб'єктів); 2) встановлення граничного строку, протягом якого особа може звернутися до Суду із конституційною скаргою; 3) наявність остаточного судового рішення у справі скаржника; 4) вичерпання заявником інших національних засобів юридичного захисту.

*1. Визначення суб'єкта звернення (коло суб'єктів).* Конституцією України [1] гарантовано право кожного, хто вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в його справі закон України (загалом чи певні його приписи) суперечить Конституції України, звернутися до Конституційного Суду України із конституційною скаргою (ч. 4 ст. 55). Водночас Законом України «Про Конституційний Суд України» [2] (далі — ЗУ) звужено коло осіб, яким надане право індивідуального доступу до конституційного правосуддя, якщо порівняти із відпо-

відними положеннями Основного Закону. Так, за приписами ч. 1 ст. 56 названого ЗУ суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України. Крім того, положення абз. 2 ч. 1 цієї ж статті містять застереження стосовно того, що до суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права. Вважаємо, що вирішуватися ця неузгодженість має на користь норми Конституції України. Такий підхід, на нашу думку, є цілком виправданим і пояснюється тим, що конституційні гарантії реалізації права на судовий захист і, зокрема, права на звернення до Конституційного Суду України з конституційною скаргою, у жодному разі не можуть обмежуватися законом, навіть попри те, що він є спеціальним нормативним актом. Таке обмеження є непропорційним втручанням у сутність змісту права особи на доступ до суду, що ставить під сумнів ефективність механізму судового захисту порушеного права загалом. Крім того, Конституцією України встановлено ті стандарти захисту прав людини, яких держава зобов'язана дотримуватися за будь-яких умов.

Відповідно до ст. 79 Конституції Республіки Польща кожен, чий конституційні свободи або права виявилися порушеними, має право відповідно до принципів, визначених у законі, подати скаргу до Конституційного Трибуналу в справі щодо відповідності Конституції закону чи іншого нормативного акта, на підставі якого суд або орган публічної адміністрації прийняв остаточне рішення про його свободи або права або про його обов'язки, визначені Конституцією. Це положення не стосується прав, визначених у ст. 56 Конституції (права біженців) [3]. Отже, Основний закон Республіки Польща встановлює аналогічне до вітчизняного правове регулювання кола осіб, яким надано можливість отримання індивідуального доступу до органу конституційної юрисдикції. Водночас, як свідчить практика Конституційного Трибуналу, під терміном «кожний» слід розуміти й юридичних осіб [4, с. 103–113]. Обґрунтовується це тим, що він має за мету не стільки посилити позицію юридичних

осіб, скільки інтенсифікувати охорону прав осіб, які або самі створюють таку юридичну особу, або користуються результатами її діяльності» [4, с. 106–107]. Крім того, ст. 191 Конституції Республіки Польща вказує на таких суб'єктів звернення: органи одиниць територіального самоврядування, загально-польські органи професійних спілок, а також загально-польські органи організацій роботодавців і професійних організацій, церкви та інші віросповідні спілки. Ці суб'єкти можуть звернутися з таким поданням, якщо нормативний акт зачіпає питання, охоплені сферою їхньої діяльності. На думку Л. Гарлицького, з конституційною скаргою до Конституційного Трибуналу можуть звертатись фізичні особи (як польські громадяни, так і іноземці), а також юридичні особи (політичні партії, профспілки, а також суб'єкти господарювання), однак тільки в тій сфері, в якій вони можуть бути суб'єктами конституційних прав і свобод (наприклад, право на свободу об'єднання, ст. 58 Конституції Республіки Польща) [4, с. 375]. Отже, як свідчить практика органу конституційного контролю Польщі, до тлумачення категорії «кожен» слід підходити буквально, тому вважаємо, що ситуація із неузгодженістю між нормами Конституції України та спеціального Закону щодо кола осіб, яким надано право звертатися до Суду із конституційною скаргою, має бути вирішена самим Конституційним Судом України, яка б ґрунтувалася на: 1) обстоюванні ідеї повного та дієвого захисту основних прав кожної особи, якщо вони були порушені внаслідок застосування неконституційного закону; 2) необхідності забезпечення практичної реалізації принципу прямої дії норм Конституції України та захисті прав кожної особи, зокрема і суб'єктів публічного права, безпосередньо на підставі положень Основного закону.

Стаття 93 Основного закону ФРН передбачено, що Федеральний Конституційний суд вирішує справи за конституційними скаргами, які можуть бути подані кожним, хто стверджує, що державна влада порушила одне з його основних прав або одне з прав, передбачених у статтях 20 (п. 4), 33, 38, 101, 103 і 104 [5]. Аналогічне за своїм змістом положення міститься і в ч. 1 ст. 90 Закону «Про Федеральний Конституційний суд ФРН»:

«Кожен, хто стверджує, що державна влада порушила одне з його основних прав або одне з прав, передбачених у статтях 20 (пункт 4), 33, 38, 101, 103 і 104, може звернутися до Федерального Конституційного суду з конституційною скаргою» [6]. Отже, суб'єктами звернення до Федерального Конституційного суду ФРН є не тільки громадяни, а й іноземці — тією мірою, якою акт, що оскаржується ними, порушує загальнолюдські цінності. Що стосується можливості подачі конституційної скарги юридичними особами, то «всі приватні юридичні особи мають право подати скаргу щодо порушення основних прав... тією мірою, якою дозволяє це зробити сама природа цих прав» [7, с. 410]. У такому випадку з цієї ж причини юридичні особи публічного права, за певними винятками (такі як вищі навчальні заклади, політичні партії), не мають права на конституційну скаргу. До таких виключень можна віднести й державні радіомовні корпорації щодо порушення свободи слова [8, с. 63]. «Як правило, тільки організації-резиденти мають право подати конституційну скаргу, хоча Суд підтвердив, що іноземні корпорації мають право на звернення за порушення процесуальних прав, гарантованих статтями 101 (1) і 103» [9, с. 12]. Крім того, німецьким законодавцем надані особливі судові гарантії місцевому самоврядуванню, закріпивши у ст. 91 Закону «Про Федеральний Конституційний суд ФРН» 1951 р. право громад та об'єднань громад подавати конституційну скаргу на порушення ст. 28 Основного закону федеральним законом або законом землі. Конституційна скарга виключається, якщо відповідно до законодавства землі можна оскаржити порушення права на самоврядування до конституційного суду землі.

На нашу думку, з огляду на позитивний досвід ФРН слід надати право органам місцевого самоврядування звертатися до Конституційного Суду України з конституційними скаргами щодо питань місцевого значення, які мають публічний інтерес для відповідної територіальної громади. Зважаючи на процеси децентралізації, це питання має велике значення для забезпечення ефективного захисту прав громад на місцях, зокрема щодо створення дієвих умов для управління ними належним їм пуб-

лічним майном. Запровадження такої можливості розширить перелік гарантій місцевого самоврядування та сприятиме безпосередньому захисту його конституційно-правових засад.

*2. Встановлення граничного строку, протягом якого особа може звернутися до Суду із конституційною скаргою.* Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 77 ЗУ конституційна скарга вважається прийнятною за умов її відповідності вимогам, передбаченим статтями 55, 56 цього Закону, та якщо з дня набрання законної сили остаточним судовим рішенням, у якому застосовано закон України (його окремі положення), сплинуло не більше трьох місяців. Як виняток, конституційна скарга може бути прийнята поза межами вимог, установлених п. 2 ч. 1 цієї статті, якщо Суд визнає її розгляд необхідним із мотивів суспільного інтересу (ч. 2 ст. 77 цього ж Закону). Крім того, положеннями ч. 3 ст. 77 названого Закону передбачено правило, за яким, якщо суб'єкт права на конституційну скаргу пропустив строк у зв'язку з тим, що не мав повного тексту судового рішення, він має право висловити в конституційній скарзі клопотання про поновлення пропущеного строку.

Україна й Польща вважають оптимальним для подання особою конституційної скарги саме тримісячний строк.

Водночас суттєвою перевагою вітчизняної національної моделі є надання Суду повноважень поновлювати строк за наявності такої поважної причини, як невчасне одержання остаточного судового рішення в справі скаржником, а також можливість прийняття скарги, яка хоч і подана з пропущенням встановленого законом строку, але має значний суспільний інтерес. Утім зміст категорії «значний суспільний інтерес» у Законі не визначено. Отже, це питання буде вирішуватися судом у кожній конкретній ситуації відповідно до обставин окремо взятої справи. Такий підхід є виправданим, адже неможливо навести вичерпний перелік випадків, коли справа матиме значний суспільний інтерес, тому надання Суду дискреційних повноважень у такому разі є цілком обґрунтованим. Водночас у такому разі рішення Суду має бути належним чином мотивоване, що прямо впливає зі змісту загальнотеоретичного принципу

верховенства права, відповідно до якого однією із вимог до діяльності органів публічної влади є обґрунтованість ухвалених ними рішень або інших правозастосовних (адміністративних) актів. Польська ж модель не передбачає можливості для поновлення пропущеного строку для звернення до Суду з конституційною скаргою, що робить її вразливою з погляду дотримання державою своїх позитивних зобов'язань у сфері забезпечення реалізації фундаментального права кожного на судовий захист основних прав та свобод.

У законодавстві Німеччини встановлено два види строків для звернення з конституційною скаргою — загальний та спеціальний. Так, відповідно до ч. 1 ст. 93 Закону «Про Федеральний Конституційний суд ФРН» скарга щодо неконституційності подається і обґрунтовується протягом одного місяця. Цей строк починається з моменту ухвалення або неофіційного отримання повідомлення про остаточне рішення, якщо воно набирає чинності *ex officio* згідно з відповідними процесуальними нормами. Отже, загальний строк для звернення до органу конституційного контролю з конституційною скаргою, що встановлено в Німеччині, є більш стислим порівняно із відповідними процесуальними строками, які закріплені в органічних законах про органи конституційного контролю України та Республіки Польща. Водночас ч. 3 ст. 93 Закону «Про Федеральний Конституційний суд ФРН» містить виняток із загального правила, за змістом якого, якщо конституційна скарга спрямована проти закону або суверенного акта щодо якого подання судового позову не допускається, конституційну скаргу можна подати тільки протягом одного року з моменту набрання чинності законом або видання суверенного акта.

3. *Наявність остаточного судового рішення.* Вимога щодо обов'язкової наявності остаточного судового рішення міститься в ст. 151<sup>1</sup> Основного Закону України.

За приписами ч. 1 ст. 79 Конституції Республіки Польща кожен, чиї конституційні права або свободи були порушені, має право відповідно до принципів, визначених у законі, подати скаргу до Конституційного трибуналу, на підставі якого

суд або орган державної адміністрації ухвалив остаточне рішення про його права, свободи чи обов'язки, передбачені в Конституції. Зміст категорії «остаточне рішення» розкривається у ч. 1 ст. 71 Закону «Про організацію та процедуру в Конституційному Трибуналі Республіки Польща», де закріплено, що конституційна скарга до Конституційного Трибуналу Польщі може бути подана після вичерпання засобів юридичного захисту за умови, що це передбачено, протягом 3-х місяців після вручення скаржникові вироку, що набрав законної сили, остаточного судового рішення чи іншого остаточного адміністративного акта [10].

Згідно з ч. 1 ст. 93 Закону «Про Федеральний Конституційний Суд ФРН» скарга щодо неконституційності подається й обґрунтовується протягом одного місяця. В інших випадках строк починається, коли рішення проголошується або, якщо воно не підлягає проголошенню, коли про це в інший спосіб повідомляється заявнику; якщо він не отримує копію остаточного рішення, перебіг строку, передбаченого в першому реченні, призупиняється за клопотанням заявника, поданим в письмовій формі або про яке було зроблено заяву, зареєстровану в суді. Перебіг строку поновлюється після вручення остаточного рішення заявнику судом або еxoffіціо або стороною судового провадження.

Таким чином, однією із умов визнання Судом конституційної скарги прийнятною в межах трьох національних моделей інституту конституційної скарги є наявність остаточного судового рішення у справі. Зміст категорії «остаточне судові рішення» необхідно розуміти як таке рішення, яке не підлягає оскарженню в судовому порядку згідно з встановленою інстанційністю або ж отримання скаржником рішення найвищої національної судової установи (в Україні – Верховного Суду). Слід зауважити, що відповідним галузевим процесуальним законодавством також можуть бути встановлені певні критерії прийнятності для звернення до касаційної інстанції, а отже не у всіх випадках остаточним рішенням суду буде вважатися саме рішення, ухвалене касаційним судом.

4. *Вичерпання заявником інших національних засобів юридичного захисту.* У другому реченні ст. 151<sup>1</sup> Основного Закону України встановлено, що конституційна скарга може бути подана в разі, якщо всі інші національні засоби юридичного захисту вичерпано. Як зазначає В. Остапенко, вимога щодо необхідності вичерпання всіх національних засобів юридичного захисту є загальновизнаним критерієм прийнятності скарги як до органів конституційної юрисдикції, так і до міжнародних судових установ [11, с. 246].

В абсолютній більшості держав сталої демократії конституційна скарга має субсидіарний характер, тобто вона є додатковим засобом захисту конституційних прав особи, який можна використати після того, коли справа щодо порушення її прав вже розглянута компетентними національними органами або судовими установами. Так, у Республіці Польщі ч. 1 ст. 71 Закону «Про організацію та процедуру в Конституційному трибуналі Республіки Польща» закріплено, що конституційна скарга до Конституційного Трибуналу Польщі може бути подана лише після вичерпання національних засобів юридичного захисту.

Згідно з ч. 1 ст. 90.2 Закону «Про Федеральний Конституційний суд ФРН», якщо правові звернення до інших судів є допустимими, конституційну скаргу можна подати лише після вичерпання всіх засобів юридичного захисту. Водночас, виняток із загального правила містить ч. 2 ст. 90.2 цього ж Закону, відповідно до якої Федеральний Конституційний суд може негайно прийняти рішення за скаргою щодо неконституційності, поданої до вичерпання всіх засобів правового захисту, якщо питання має загальну важливість, або якщо звернення до інших судів може завдати серйозної і незворотної шкоди заявнику.

Треба наголосити, що вимога щодо вичерпання національних засобів юридичного захисту не є новою і такий критерій використовується у багатьох державах світу. Міститься така умова і в низці міжнародно-правових документів, зокрема, в Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (надалі – Конвенція). Тому вважаємо, що для з'ясування

змісту цієї категорії слід проаналізувати відповідно положення Конвенції, а також практику Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) як єдиної інституції, яка уповноважена здійснювати тлумачення положень цього міжнародного договору.

Відповідно до ст. 35 Конвенції Суд може прийняти питання до розгляду тільки після того, як було вичерпано всі національні засоби правового захисту – відповідно до загальновизнаних норм міжнародного права [12]. Згідно з усталеною практикою ЄСПЛ, норма щодо вичерпання національних засобів захисту «...вимагає вичерпання тільки тих засобів захисту, які стосуються оскаржуваного порушення і одночасно є доступними і достатніми; існування таких засобів повинно бути достатньо визначеним не тільки в теорії, але й на практиці, за відсутності чого вони не відповідатимуть критеріям доступності та ефективності» (п. 75 Рішення Великої палати ЄСПЛ у справі *Paksas v. Lithuania* від 6 січня 2011 р.) [13].

Отже, при поданні конституційної скарги за загальним правилом свідченням того, що особа використала усі наявні засоби національного захисту, буде оскарження судового рішення до суду касаційної інстанції й одержання від нього рішення. Стосовно категорії справ, у яких судові рішення відповідно до вимог процесуального закону не підлягають апеляційному чи касаційному оскарженню, про використання всіх можливих засобів національного захисту буде свідчити рішення суду останньої інстанції в конкретній справі, що набрало законної сили [11, с. 247].

Отже, у ході дослідження встановлено таке: 1) суб'єктом звернення до органу конституційного контролю з індивідуальною конституційною скаргою як в Україні, так і в інших державах (Польща, Німеччина) є будь-яка особа. Водночас, вітчизняний законодавець обмежив коло суб'єктів, які мають індивідуальний доступ до конституційного правосуддя, виключивши з такого переліку юридичних осіб публічного права. Вважаємо, що таке обмеження є неприпустимим з огляду на принцип прямої дії норм Конституції, і Конституційний Суд не може в такій ситу-

ації відмовляти в прийнятті до розгляду скарги, поданої органом державної влади або місцевого самоврядування. Слід урахувати, що в Польщі та Німеччині такі суб'єкти мають право звернутися до органу конституційної юрисдикції за захистом конституційних прав лише тією мірою, якою це дозволяє їм зробити сама природа таких прав;

2) строк звернення чітко обмежений законом і становить в Україні та Польщі три місяці з дня ухвалення остаточного рішення у справі, в Німеччині — шість місяців. Німецька модель також передбачає, що якщо конституційна скарга спрямована проти закону або суверенного акта, щодо якого подання судового позову не допускається, конституційну скаргу можна подати тільки протягом одного року з моменту набрання чинності законом або видання суверенного акта;

3) за своєю сутністю кожна з досліджених моделей має свої особливості. Вітчизняну модель слід характеризувати як «частково нормативну» або як «обмежено нормативну», оскільки оскаржувати особа має право лише один нормативний акт — «закон України». Статтею 79 Основного закону Республіки Польща визначено предмет конституційної скарги, яким може бути закон або інший нормативний акт, тобто у Польщі діє «загальна нормативна модель». У Німеччині ж особа може оскаржити до Федерального Конституційного суду будь-яку дію або бездіяльність органів державної влади, у тому числі законодавчі акти, рішення виконавчої влади та судові рішення, що свідчить про належність конституційної скарги в Німеччині до «повної моделі» цього правового інституту;

4) згідно з усталеними підходами до розуміння правової природи цього феномену предмет конституційної скарги чітко визначений як у Основному законі ФРН, так і в Конституції Польщі: ним є порушення конституційних прав, що гарантовані відповідними положеннями Основного закону кожної з цих держав. Водночас, слід зауважити, що вітчизняний законодавець сформулював норму, якою закладено підвалини функціонуван-

ня цього інституту в Україні (ст. 151<sup>1</sup> Конституції України) в такий спосіб, що в ній не йдеться про порушення основного права як про підставу для звернення до Суду з конституційною скаргою. З урахуванням зазначених обставин наведену конституційну норму треба вдосконалити, чітко визначивши підставу для звернення особи до Суду з індивідуальною конституційною скаргою — порушення конституційного (основного) права особи або реальна загроза такого порушення внаслідок застосування в остаточному судовому рішенні в її справі закону, який, на думку скажника, не узгоджується із приписами Основного Закону.

#### Список використаних джерел

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. (зі змін. та допов.) // Відом. Верхов. Ради України. — 1996. — № 30. — С. 141.
2. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 лип. 2017 р. № 2136-VIII // Відом. Верхов. Ради України. — 2017. — № 35. — Ст. 376.
3. Konstytucja Rzeczy pospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://trybunal.gov.pl/o-trybunale/akty-normatywne/konstytucja-rzeczy-pospolitej-polskiej/>.
4. Гарлицкий Л. Реформа конституционного судопроизводства в Польше / Л. Гарлицкий // Конституц. право: Вост.-европ. обозрение. — 1999. — № 3. — С. 103—113.
5. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland: inkrafttretenam 23. Mai 1949 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/gg/index.html>.
6. Gesetz über das Bundesverfassungsgericht (Bundesverfassungsgerichtsgesetz — BVerfGG): ausfertigungsdatum — 12.03.1951 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.gesetze-im-internet.de/bverfgg/BJNR002430951.html>.
7. Patrono M. The protection of Fundamental Rights by Constitutional Courts: A Comparative Perspective / M. Patrono // Victoria University of Wellington Law Review. — 2000. — Vol. 31, № 2. — P. 401—426.
8. Зейберт Х. Требования, предъявляемые к конституционным жалобам, для принятия их к рассмотрению и механизмы для избежания излишней загруженности суда / Зейберт Харків // Защита основных прав Конституционным судом. — Страсбург : Изд. Совета Европы, 1995. — С. 60—70.

9. Kommers D. P. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany / D. P. Kommers, R. A. Miller. — Durham : Duke University Press, 2012. — P. 12.
10. Ustawa z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dziennik ustaw.gov.pl/DU/2016/2072>.
11. Остапенко В. В. Конституційна скарга у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина / В. В. Остапенко // Форум права. — 2016. — № 4. — С. 240–251.
12. Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995004>.
13. Рішення Великої Палати Європейського суду з прав людини у справі «Паксас проти Литви» («Paksas v. Lithuania») від 6 січня 2011 року, заява № 34932/04 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22fulltext%22%3A%22Paksas%20v.%20Lithuania%22%5D,%22languageisocode%22%3A%22ENG%22%5D,%22documentcollectionid%22%3A%22JUDGMENTS%22%5D,%22itemid%22%3A%22001-102617%22%5D%7D>.

**И. С. Щебетун, В. С. Пирогов**

**Процессуальные критерии (условия)  
приемлемости конституционной жалобы в Украине  
и некоторых зарубежных странах (Республика Польша, ФРГ):  
сравнительно-правовое исследование**

*Раскрыты особенности процессуальных критериев (условий) приемлемости конституционных жалоб в Украине, Республике Польша и Федеративной Республике Германия с точки зрения следующих требований:*

- 1) определение субъекта обращения (круг субъектов);*
- 2) установление предельного срока, в течение которого лицо может обратиться в Суд с конституционной жалобой;*
- 3) наличие окончательного судебного решения по делу заявителя;*
- 4) исчерпание заявителем всех других национальных способов юридической защиты.*

**Ключевые слова:** конституционная жалоба, процессуальные критерии (условия) приемлемости, Конституция Украины, Конституционный Суд Украины, индивидуальный доступ к конституционному правосудию,

*Конституция Республики Польша, Конституционный трибунал Республики Польша, конституционная юстиция, Основной закон ФРГ, Федеральный Конституционный суд ФРГ.*

**I. Shchebetun, V. Pirogov**

**The procedural criteria (conditions) for accepting  
a constitutional complaint in Ukraine and some foreign countries  
(the Republic of Poland, the Federal Republic of Germany):  
comparative legal study**

*The bodies of constitutional justice play an important role in promotion of human rights in democratic countries, the effectiveness of which depends on those legal instruments that a person can use to protect this right and freedoms. An important place among the guarantees of constitutional legal protection body in the countries of permanent democracy is reserved for the institute of constitutional complaint.*

*It should be noted that such an instrument could not be recently used by Ukrainian citizens, except the Law of Ukraine «On Amendments to the Constitution of Ukraine (on justice)» of June 2, 2016 expanded the list of legal means of protection of the human right at the national level in the way of providing citizens with direct access to the constitutional justice through the introduction of the institute of an individual constitutional complaint. In this regard, the issue of identifying the characteristics of the national model of this institute and realization of the*

*Comparative analysis of the function of this legal phenomenon in Ukraine and certain foreign countries in order to improve its domestic model is relevant.*

*The article reveals the peculiarities of the criteria (conditions) for the admissibility of constitutional complaints in Ukraine, the Republic of Poland and the Federal Republic of Germany. Attention is given to the study of this institute according to the following criteria:*

- 1) determine the subject of appeal (circles of subjects);*
- 2) the imposition of a deadline within which a person may appeal to the Court with a constitutional complaint;*
- 3) the existence of a final court decisions in the case of the complainant;*
- 4) the applicant's other national remedies are exhausted.*

*The authors emphasize the presence of an expanded circle of subjects of the right to a constitutional complaint in the Republic of Poland and the Federal Republic of Germany and, accordingly, a limited number of persons in the do-*

*mestic model. The necessity of expanding the circle of subjects, who should be able to apply for protection of their constitutional rights with an individual constitutional complaint, is substantiated.*

*The imposition of a deadline for appeal to the body of constitutional justice with an individual constitutional complaint is provided by the legislation of the investigated countries. It is determined that they are different in each of the analyzed legal systems, but their establishment is justified in terms of the principle of legal certainty, which one is an important element of the general theoretical principle of the rule of law.*

*It was founded that one of the conditions for the constitutional complaint to be recognized by the Court as acceptable in all three national models of this institution is the existence of a final court decision in the case. The content of the category «final court decision» must be understood particular whose decision shall be final and without appeal by a judicial procedure in accordance with prescribed authority or the receipt of the complainant of the decision of the highest national judicial body (in Ukraine, the Supreme Court). However, certain sectoral procedural laws may establish certain eligibility criteria for appeals to the cassation instance, and therefore, in all cases, the final decision of the court will be considered the very decision made by the cassation court.*

*It is founded that the choice by the domestic legislator of the «normative model» of a constitutional complaint, which concerns only the possibility of examining the constitutionality of individual appeals of the person of the laws of Ukraine, is fully justified and corresponds to the general tendencies of the development of the national constitutional and legal doctrine, which, however, is not eliminates the need for its revision in the future.*

*The necessity of improving the national model in the aspect of the subject of a constitutional complaint, which should relate to a particular violated right or freedom of a person, is proved. It is proposed to clarify the subject of the constitutional complaint, taking into account that the grounds for applying to the constitutional complaint are violations or the existence of a real threat of violations of fundamental rights or freedoms, and the mandatory element should be the existence of a legal justification for violating a fundamental right or freedom as a result of the application of an unconstitutional law. This requirement should become a peculiar safeguard against abuse and will enable the Court to focus for consideration of the most important issues that will play a significant role in formation of the doctrine of human rights protection and in developing progressive*

*approaches to understanding the substance of contenance of the fundamental rights of the individual.*

**Key words:** *constitutional complaint, procedural criteria (conditions) of admissibility, Constitution of Ukraine, Constitutional Court of Ukraine, individual access to constitutional justice, Constitution of the Republic of Poland, Constitutional Tribunal of the Republic of Poland, constitutional justice, Basic Law of Germany, Federal Constitutional Court of Germany.*